

การศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม¹

A Comparative Study of Indicators of Fairness in Communities with Cultural Differences

วุฒิชัย สายบุญจาง

Wuttichai Saybunjaung

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Walaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage

Corresponding author e-mail: wuttichai@vru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5385-7783>

Received 13/10/2022

Revised 18/10/2022

Accepted 19/10/2022

บทคัดย่อ

กระแสการเรียกร้องความเป็นธรรมและการลดความเหลื่อมล้ำได้เป็นวาทะกรรมหนึ่งในสังคมไทย แต่ทั้งนี้ หากมองไปที่ปัญหาและสาเหตุของความเหลื่อมล้ำและความเป็นไม่เป็นธรรมในสังคมจะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องตลอดจนความเชื่อและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรมในสังคม บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญคือ ชาวชุมชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของชุมชนสวนพริกไทย ตำบลสวนพริกไทย อำเภอมืองปทุมธานี และตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จำนวน 30 คน (ชุมชนละ 15 คน) การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร แบบประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน การศึกษาโดยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อยแบบจัดตั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ(Logic) การวิเคราะห์จัดอันดับของสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมตามความถี่จากผู้ให้ข้อมูลด้วยการให้รหัส(coding)ของแต่ละข้อความย่อยและนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือในลักษณะการเห็นร่วมกัน(Shared Viewing) จากเวทีการสนทนากลุ่มย่อย ผลการวิจัยพบว่า สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมได้แก่ (1) มีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอและสามารถพูดคุยกันได้ (2) การไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนกัน/มีการสร้างความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ (3) สามารถทำงานร่วมกันได้/มีน้ำใจต่อกัน (4) การให้เกียรติกัน/ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน (5) การให้กำลังใจ/ช่วยเหลือกันในยามลำบาก (6) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ (7) ชาวบ้านมีความรักสามัคคีกัน (8) ชาวบ้านมีสิทธิ เสรีภาพในการดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนให้คนอื่นเดือดร้อน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง ความเป็นธรรมและสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชนต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย กรณีศึกษาชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานี

.....
ทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากแหล่งสาธารณะเท่าเทียมกัน (9) สามารถพูดคุยกันได้ (10) การให้เกียรติกัน
ฟังกันและกัน และ (11) มีผู้นำที่ดูแลเอาใจใส่ประชาชนและให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและถูกต้อง

คำสำคัญ: การศึกษาเปรียบเทียบ; สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม; ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

Abstract

That it is a problem. Which is complex both in structure and behavior of people involved, as well as beliefs and cultures that affect inequality and fairness in society. This objective is to compare the indicators of fairness in communities where there are cultural differences. Key informants were community residents in the households of the Suan Pepper community. Suan Pepper Subdistrict Mueang Pathum Thani District and Bueng Thong Lang Subdistrict, Lam Luk Ka District, Pathum Thani Province, 30 people (15 people per community). Data collection included a Documentary study, Rapid Rural Appraisal (RRA), Observation, In-dept interviews, and Small Group Discussion. The analysis of the data uses the Thematic Analysis method. The data analysis performed a logical analysis, a ranking analysis of frequency-based fairness indications repeated from the informant by coding for each and every subtext and using the data to verify the integrity of the data. Trust in the shared view (Shared Viewing) from the forum of small groups. The results showed that Indicators of fairness include (1) having regular consultations and being able to talk to each other, (2) having regular visits/relationships, and (3) being able to work together. Be kind to each other (4) Respect each other/spoken words (5) Encourage/help each other in difficult times (6) Regular consultation (7) Villagers love and unity (8) Villagers have the right to the freedom to live without oppressing others has the right to equal use of public resources (9) to be able to talk to one another, (10) to respect each other, to listen to one another, and (11) to have leadership in charge. Pay attention to the people and provide information to the people thoroughly and accurately.

Keywords: Comparative Study; Indication of Fairness; Cultural Differences

บทนำ

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในมิติดังกล่าวข้างต้น เช่น การสร้างหลักประกันการเข้าถึงความยุติธรรม บริการสาธารณสุข และการศึกษาตลอดจนส่งเสริมระบบยุติธรรมชุมชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 38-40) ประกอบกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปีข้างหน้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2566 ถึง พ.ศ.2570 จะเห็นได้ว่าประเด็นที่สำคัญหนึ่งของการพัฒนา คือ การให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งได้มีการกำหนดตัวชี้วัด เป้าหมายของการพัฒนาในมิติของการลดความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมในแต่ละด้านที่กำหนดไว้ในร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (2566-2570) ดังที่ตัวชี้วัดเป้าหมายของการมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรมที่มีตัวชี้วัดสำคัญ คือ ความแตกต่างของความเป็นอยู่ระหว่างกลุ่มประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงสุดร้อยละ 10 และต่ำสุดร้อยละ 40 การมีเมืองที่น่าอยู่ ทรัพยากรถูกใช้อย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ กลุ่มเปราะบาง ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสได้เลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจและสังคม ทุกภาคส่วนมีโอกาสมีส่วนร่วมกำลังในการพัฒนาประเทศในทุกระดับ คนไทยมีโอกาสที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มีบริการสาธารณะทั่วถึง เท่าเทียม ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้ สามารถเข้าถึงและรับบริการสาธารณสุขโดยสามารถลดค่าใช้จ่ายทางสาธารณสุขได้ ตลอดจนมีโอกาสในการแข่งขันทางธุรกิจอย่างเป็นธรรมและคนไทยหลุดพ้นจากความยากจนที่วัดจากครัวเรือนมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง อีกทั้งยังมีการให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรมในมิติข้างต้น ตั้งแต่การมุ่งลดความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงรายได้ การให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการสนับสนุนให้กลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสในการเลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงขึ้น ตลอดจนการเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564: 35)

ทั้งนี้หากพิจารณาประเด็นหลักในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมที่มีการให้ความสำคัญ เช่น การส่งเสริมระบบยุติธรรมชุมชน ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาและเสริมสร้างความเป็นธรรม ดังที่วิชา มหาคุณ และกฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ (2565: 308-309) ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคมโดยกระบวนการยุติธรรมชุมชน บทเรียนจากนานาประเทศที่พบว่าการเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคมมีการกำหนดถึงแนวทางในการจัดตั้งหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรมชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการระบบงานยุติธรรมชุมชนให้อยู่ในรูปของกฎหมาย การระบับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมยอมความและมีการยกระดับกระบวนการยุติธรรมชุมชนแยกออกจากกระบวนการยุติธรรม

กระแสหลัก สำหรับประเด็นการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ยังพบว่า มีปัญหาความไม่เท่าเทียมหลายประการ เช่น ปัญหาความซ้ำซ้อนของสิทธิในการรักษาพยาบาล การขาดแคลนแพทย์ตลอดจนระบบการส่งต่อผู้ป่วย อย่างไรก็ตามเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประเทศไทย วรธา มงคลสืบสกุล, (2565: 55) เสนอว่าควรมีการรวมกองทุนประกันสุขภาพเข้าด้วย การผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเท่าเทียมกัน การประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ จัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ตามชุมชนหรือพื้นที่ทางไกลอย่างสม่ำเสมอ การออกแบบหรือการบริหารจัดการกับปัญหาในแต่ละพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีการเข้ารับบริการของประชาชน สำหรับการสนับสนุนให้กลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสในการเลื่อนชั้นทางเศรษฐกิจด้วยการลดความเหลื่อมล้ำ การทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำลดลงและการหามาตรการช่วยเหลือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสำหรับคนกลุ่มนี้เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม ที่สามารถทำได้ในรูปแบบ เช่น การจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม การสร้างเครือข่ายเพื่อเข้าถึงสวัสดิการตลอดจนการพัฒนากระบวนการใช้ระเบียบข้อบังคับต่างๆเพื่อให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงสวัสดิการ ดังที่วนิดา ตระกูลทิพย์, กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม และ วนิดา ตระกูลทิพย์, กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม และนพณัฐ จำปาเทศ (2561: 113-114) นำเสนอประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสในสังคมควรมีการเสริมพลังอำนาจ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสร้างการเข้าถึงสวัสดิการ ตลอดจนการสร้างระบบสนับสนุนหรือบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและภาครัฐควรส่งเสริมให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคมเป็นแนวคิดหลักหรือเป็นพื้นที่หลักของการจัดสวัสดิการสังคม

อย่างไรก็ดีหากเหลียวหลังแลหน้าต่อการดำเนินการต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรมในสังคมไทยที่มีมาตรการ แนวทางต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีความพยายามและให้ความสำคัญกับประเด็นนี้อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ที่กระแสการเรียกร้องความเป็นธรรมและการลดความเหลื่อมล้ำได้เป็นวาทะกรรมหนึ่งในสังคมไทย แต่ทั้งนี้หากมองไปที่ปัญหาและสาเหตุของความเหลื่อมล้ำและความเป็นไม่เป็นธรรมในสังคมจะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนความเชื่อและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรมในสังคม และนอกจากนี้ที่คนเรามองต่อประเด็นเรื่องความเป็นธรรมของคนในสังคมก็มีความเข้าใจ มุมมองที่แตกต่างกัน อีกทั้งประเด็นเรื่องความเป็นธรรมยังเป็นประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความเป็นธรรมในทัศนะของคนแต่ละกลุ่มไม่ได้มีความคิดเห็นเหมือนกันทุกประการซึ่งการเข้าใจหรือมีมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นธรรมที่ต่างกันอาจนำไปสู่การวางท่าทีและการปฏิบัติที่ต่างกัน ทั้งนี้จากลักษณะทางประชากรของประเทศไทยที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธรองลงมานับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยหากเป็น

.....

กลุ่มคนไทยมุสลิมก็จะมีวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวทางของศาสนาอิสลามหรือกล่าวได้ว่ามุสลิมไม่สามารถแยกชีวิตตนออกจากอิสลามหรือไม่สามารถรับอิสลามไว้เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของชีวิตได้ สำหรับชาวไทยพุทธก็สามารถกล่าวได้ว่ารากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่กล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ซึ่งวิถีชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะชาวไทยพุทธนั้นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนาที่แทรกผสมผสานอยู่ในแนวความคิดจิตใจและกิจกรรมแทบทุกก้าวของชีวิตที่บริสุทธิ์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักธรรมคำสอนของศาสนามีอิทธิพลต่อแนวความคิดของกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ศรัทธาต่อศาสนาที่ตนเองนับถือ อย่างไรก็ตามสำหรับประชาชนในจังหวัดปทุมธานีที่มีลักษณะการอยู่ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างทางศาสนาระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมและวิถีการดำเนินชีวิตก็มีความแตกต่างตั้งแต่การปฏิบัติต่อการใช้ชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างกัน

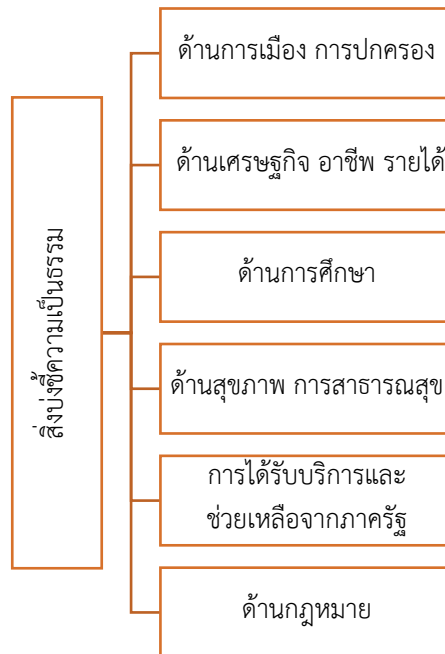
ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยศึกษาชุมชนไทยพุทธและชุมชนไทยมุสลิมซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนาของหน่วยงาน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง ความเป็นธรรมและสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชนต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย กรณีศึกษา ชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในการศึกษาสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชนเป็นการนำข้อมูลการวิเคราะห์สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมจากแนวคิดความเป็นธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชน สามารถสรุปได้ว่า สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม หมายถึง สิ่งที่จะบ่งชี้ให้เห็นแบบเจาะจงว่ามีความเป็นธรรมในชุมชนและสังคม ได้แก่ สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านการเมืองการปกครอง สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมด้านเศรษฐกิจอาชีพ รายได้ สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมด้านการศึกษา สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมด้านสุขภาพ การสาธารณสุข การได้รับบริการและช่วยเหลือจากภาครัฐและสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมด้านกฎหมาย

แผนภาพที่ 1 ประเด็นเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยวางระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย 2 ชุมชน ซึ่งมีวิถีชีวิตเกษตรกรรมและเป็นชุมชนที่อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนากระแสหลัก ตลอดจนเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม (ไทยพุทธและไทยมุสลิม) ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี คือ ชุมชนสวนพริกไทย หมู่ที่ 7 ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานีและหมู่ 2 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการศึกษาในประเด็นแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรม แนวความคิด ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมด้านทางสังคม การเมืองการปกครอง สวัสดิการสังคม สุขภาพ การศึกษา อาชีพ/รายได้ การศึกษา แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยพุทธ วัฒนธรรมไทยมุสลิมและการศึกษาความเป็นธรรม สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชนที่มีความแตกต่างด้านศาสนา อายุ เพศ อาชีพและบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันซึ่งทำให้วิถีการดำเนินชีวิตมีความแตกต่างกัน

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาตั้งเดือนมีนาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565

4. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

4.1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชาวชุมชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของชุมชนสวนพริกไทย หมู่ที่ 7 ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี จำนวน 554 คน และหมู่ 2 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จำนวน 672 คน ดังนั้นประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนรวม 1,226 คน

4.2. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key informants) จำนวน 30 คน (ชุมชนละ 15 คน)โดยกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง (ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ) มีวิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key informants) โดยใช้แบบประเมินสถานะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) และเป็นบุคคลที่มีส่วนในการสร้างความเป็นธรรมให้กับชุมชนโดยยึดหลักเกณฑ์สำคัญต่อไปนี้ (1) เป็นคนในชุมชน (2) เป็นผู้ที่ชาวชุมชนคิดว่ารู้และมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมของชุมชนและเป็นผู้ที่ชาวชุมชนคิดว่าสามารถให้ข้อมูลแทนชาวชุมชนได้ (3) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมของชุมชนและเต็มใจให้ข้อมูล

5. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. 2. การศึกษาโดยใช้แบบประเมินสถานะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) เพื่อนำมาใช้ในการค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) และนำมาสู่การกำหนดประเด็น สัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

5.3. การศึกษาโดยการสังเกต (Observation) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน การสังเกตวิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชนและ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับนำมาใช้ประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยเข้าไปในบทบาทของอาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

5.4. การศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept interview) กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับความเป็นธรรมของชุมชน แบ่งเป็นชุมชนไทยพุทธจำนวน 15 คน ชุมชนไทยมุสลิม จำนวน 15 คน รวม 30 คน โดยการสร้างแนวคำถามหลัก ๆ ไว้เป็นแนวทางสำหรับสัมภาษณ์เพื่อค้นหาคำตอบตาม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.5. การศึกษาโดยการสนทนากลุ่มย่อยแบบจัดตั้ง (Small Group Discussion) กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับความเป็นธรรมของชุมชน แบ่งเป็นชุมชนไทยพุทธจำนวน 5 คน ชุมชนไทยมุสลิมจำนวน 5 คน รวม 10 คน

เพื่อรวบรวมและสรุปความหมายความเป็นธรรมสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนในทัศนะของชาวชุมชนและเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยคำถามแบบปลายเปิดที่เตรียมคำถามไว้สำหรับเจาะประเด็นในเชิงลึก

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

6.1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ

6.2. การเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนโดยการศึกษาเรียนรู้ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

6.3. การเก็บรวบรวมข้อมูลความหมายความเป็นธรรมและสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชน และค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญโดยใช้แบบประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA)

6.4. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิตของชาวชุมชน โดยการวิธีการสังเกต (Observation) แบ่งเป็นวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน

6.5. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่สามารถตอบประเด็นการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ โดยใช้วิธีการนั่งพูดคุยตัวต่อตัวและขอ อนุญาตผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ บันทึกเสียงเพื่อป้องกันการผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเก็บประเด็นสำคัญ ไม่ครบ

6.6. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มย่อยแบบจัดตั้ง (Small Group Discussion) กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นธรรม ของชุมชนแบ่งเป็นชุมชนละ 5 คน รวม 10 คน เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เจาะลึกและเพื่อหาข้อสรุปความหมายของความเป็นธรรม และสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวชุมชน

7.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึกซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation) คือ ตรวจสอบข้อมูลจากหลากหลายบุคคล ต่างช่วงเวลา ต่างวิธีการและสถานที่และการสนทนากลุ่มย่อย จากนั้นนำมาทำการจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ (Logic) การวิเคราะห์การจัดอันดับของสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในสังคมที่มีความแตกต่างวัฒนธรรมตามความถี่ซ้ำจากผู้ให้ข้อมูลด้วยการให้รหัส (coding) ของแต่ละข้อความย่อยและนำสิ่งข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือในลักษณะการเห็นร่วมกัน

(Shared Viewing) จากเวทีการสนทนากลุ่มย่อยแบบจัดตั้งที่จัดในชุมชนโดยตัวในทุกตัวบ่งชี้ต้องมีความเชื่อมโยง
เทียบเคียงแนวคิดทฤษฎี ควบคู่บริบท (Context) โดยเฉพาะบริบททางสังคม วัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งบ่งชี้
ความเป็นธรรม พบว่า ทั้งสองชุมชนต่างให้ความสำคัญกับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมที่มี ความคล้ายคลึงกันดังที่ปรากฏ
ในตารางทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็น ธรรมของทั้งสองชุมชน พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม	ชุมชนสวนพริกไทย จำนวน (n=15)	ชุมชนคลองข่อย 11 จำนวน (n=15)	รวมจำนวน (N=30)
1.ด้านการเมือง การปกครอง			
- ผู้นำ ผู้ปกครองให้ความสำคัญและเคารพ เทียมนกัน	15	15	30
- ประชาชนมีสิทธิเหมือนกัน เช่น มีสิทธิ เสรีภาพ ในแสดงความคิดเห็น และตามความประสงค์ของ ตนเอง ไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่าง ทางสถานะ เชื้อชาติ ศาสนา	12	14	26
2.ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้			
-ได้รับผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคน/ตาม ความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับอาชีพ	14	10	24
-ราคาผลผลิตทางการเกษตรสามารถทำให้ ประชาชนอยู่ได้/ไม่มีการกดราคาสินค้า	10	10	20
-ได้รับเงินเดือน/สวัสดิการ/รายได้หรือ ผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคนเหมาะสมกับ วุฒิทางการศึกษา	14	13	27
3.ด้านการศึกษา			
	15	15	30

สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม	ชุมชนสวนพริกไทย จำนวน (n=15)	ชุมชนคลองข่อย 11 จำนวน (n=15)	รวมจำนวน (N=30)
-ประชาชนได้รับสิทธิเหมือนกันตามระเบียบโดยไม่มีการแบ่งเชื้อชาติ ฐานะ ศาสนาและได้รับตามสิทธิ ฐานะของแต่ละครอบครัวอย่างแท้จริง/ตามสภาพความเป็นจริง	10	10	20
-มีอุปกรณ์/สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้/แบบเรียนที่ทันสมัย	11	15	26
-มีครูที่มีความรู้เฉพาะด้านมาสอน/เอาใจใส่นักเรียน/ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม	10	11	21
-โรงเรียนมีคุณภาพ/เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย			
4.ด้านสุขภาพ สาธารณสุข			
-ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการ	10	15	25
-การบริการ/การรักษามีมาตรฐาน/ระบบการดูแล(มีคุณภาพ/สะดวกเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว)	15	13	28
-เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยิ้มแย้ม พุดจาติ ไม่ใช้อารมณ์กับผู้ป่วยและญาติ/มีการติดตามอาการผู้ป่วย	14	15	29
-ยารักษาามีคุณภาพ(ตรงตามอาการ)	11	15	26
-สิทธิในการรักษาเท่าเทียมกัน/มีสิทธิเลือกรับการรักษได้ตามความพึงพอใจ	11	12	27
-ได้รับการบริการแล้วมีความสุข และพึงพอใจ	12	12	24
5.ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม			
-มีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอและสามารถพูดคุยกันได้	14	-	14
-มีการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนกัน/มีการสร้างความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ	15	-	15
-สามารถทำงานร่วมกันได้/มีน้ำใจต่อกัน	15	-	15
-มีการให้เกียรติกัน/ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน	15	-	15

สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม	ชุมชนสวนพริกไทย จำนวน (n=15)	ชุมชนคลองข่อย 11 จำนวน (n=15)	รวมจำนวน (N=30)
-การให้กำลังใจ/ช่วยเหลือกันในยามลำบาก	15	-	-
-ชาวบ้านมีความรักสามัคคีกัน	-	-	15
-ชาวบ้านมีสิทธิ เสรีภาพในการดำเนินชีวิตโดยไม่ เบียดเบียนให้คนอื่นเดือดร้อน	-	15	15
-ทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากแหล่ง สาธารณะ	-	15	13
-สามารถพูดคุยกันได้	-	13	13
-การให้เกียรติกัน ฟังกันและกัน	-	15	15
-มีผู้นำที่ดูแลเอาใจใส่ประชาชนและให้ข้อมูล ข่าวสารแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและถูกต้อง	-	15	13
6.ด้านการรับบริการและช่วยเหลือจากภาครัฐ			
-โครงการพัฒนาของภาครัฐกระจายการพัฒนา อย่างทั่วถึง เท่าเทียม/การสนับสนุนจากภาครัฐมี ความเท่าเทียม/รวดเร็ว/เข้าถึงได้ง่าย	11	15	26
-การช่วยเหลือไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม เฉพาะบุคคล/ การช่วยเหลือเป็นการช่วยเหลือตามสภาพที่ เป็นอยู่จริง	10	13	23
7.ด้านกฎหมาย			
-ได้รับการปฏิบัติจากผู้ใช้กฎหมายอย่างเท่า เทียม/ผู้ใช้กฎหมายต้องใช้กฎหมายเพื่อสร้าง ความเป็นธรรม	11	15	27
-กระบวนการยุติธรรมมีความโปร่งใส มีการใช้ พยานหลักฐานที่ชัดเจน (การสืบสวน สอบสวน และการไต่สวน)/กระบวนการยุติธรรมไม่มีความ แตกต่างระหว่างคนจนกับคนรวย	14	10	24
-การใช้กฎหมายต้องตรงไป ตรงมาไม่เอนเอียง/ การใช้กฎหมายไม่ใช่เพื่อพวกพ้อง	12	15	27
	14	14	28

สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม	ชุมชนสวนพริกไทย จำนวน (n=15)	ชุมชนคลองข่อย 11 จำนวน (n=15)	รวมจำนวน (N=30)
-เจ้าหน้าที่ไม่ใช้อำนาจเกิน ใช้ดุลพินิจในการใช้กฎหมาย ไม่ใช้อารมณ์กับประชาชน/ไม่เอนเอียง			

จากตารางจะเห็นได้ว่าทั้งสองชุมชนต่างได้ให้ความสำคัญกับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในแต่ละด้านค่อนข้างคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามประเด็นที่ทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งมีจำนวนสิ่งบ่งชี้สูงสุด คือ สิ่งบ่งชี้ด้านสุขภาพ สาธารณสุขที่พบสิ่งบ่งชี้ที่คล้ายคลึงกัน จำนวน 6 สิ่งบ่งชี้ ทั้งนี้สำหรับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรม ที่สะท้อนถึงการมีความเสมอภาค เท่าเทียมในแต่ละด้านที่ปรากฏในตาราง 5 คือ

1. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านการเมืองการปกครอง เป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการเมือง การปกครอง พบว่ามีสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกันจำนวน 2 สิ่งบ่งชี้ ได้แก่

1.1 ผู้นำ ผู้ปกครองให้ความสำคัญและเคารพความเท่าเทียมกัน

1.2 ประชาชนมีสิทธิเหมือนกัน เช่น มีสิทธิ เสรีภาพในแสดงความคิดเห็น และตามความประสงค์ของตนเอง ไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางสถานะ เชื้อชาติ ศาสนา

2. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านเศรษฐกิจ อาชีพ เป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้พบว่ามีสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกันจำนวน 3 สิ่งบ่งชี้ ได้แก่

2.1 ได้รับผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคน/ตามความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับอาชีพ

2.2 ราคาผลผลิตทางการเกษตรสามารถทำให้ประชาชนอยู่ได้/ไม่มีการกดราคาสินค้า

2.3 ได้รับเงินเดือน/สวัสดิการ/รายได้หรือผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคนเหมาะสมกับวุฒิทางการศึกษา

3. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านการศึกษา เป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านเป็นสิ่งบ่งชี้ด้านการศึกษา พบว่ามีสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกันจำนวน 4 สิ่งบ่งชี้ ได้แก่

3.1 ได้รับเงินเดือน/สวัสดิการ/รายได้หรือผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคนเหมาะสมกับวุฒิทางการศึกษา

3.2 มีอุปกรณ์/สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้/แบบเรียนที่ทันสมัย

3.3 ครูความรู้เฉพาะด้านมาสอน/เอาใจใส่นักเรียน/ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม

3.4 โรงเรียนมีคุณภาพ/เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย

4. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านสุขภาพ การสาธารณสุขเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านสุขภาพ การสาธารณสุขพบว่ามีสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกัน จำนวน 6 สิ่งบ่งชี้ได้แก่

4.1 ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการ

4.2 การบริการ/การรักษาที่มีมาตรฐาน/ระบบการดูแล (มีคุณภาพ/สะดวกเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว)

4.3 เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยิ้มแย้ม พุดจาดี ไม่ใช้อารมณ์กับผู้ป่วยและญาติ/มีการติดตามอาการผู้ป่วย

4.4 ยารักษาที่มีคุณภาพ (ตรงตามอาการ)

4.5 สิทธิในการรักษาเท่าเทียมกัน/มีสิทธิเลือกรับการรักษาตามความพึงพอใจ

4.6 ได้รับบริการแล้วมีความสุข และพึงพอใจ

5. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านการให้บริการและช่วยเหลือจากภาครัฐเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านการได้รับการบริการและการช่วยเหลือจากภาครัฐซึ่งมีสิ่งบ่งชี้ คือพบว่าสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกันจำนวน 2 สิ่งบ่งชี้ได้แก่

5.1 โครงการพัฒนาของภาครัฐกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม/การสนับสนุนจากภาครัฐมีความเท่าเทียม/รวดเร็ว/เข้าถึงได้ง่าย

5.2 การช่วยเหลือไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม เฉพาะบุคคล/การช่วยเหลือเป็นการช่วยเหลือตามสภาพที่เป็นอยู่จริง

6. สิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านกฎหมายเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย พบว่ามีสิ่งบ่งชี้คล้ายคลึงกันจำนวน 4 สิ่งบ่งชี้ ได้แก่

6.1 ได้รับการปฏิบัติจากผู้ใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม/ผู้ใช้กฎหมายต้องใช้กฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรม

6.2 กระบวนการยุติธรรมมีความโปร่งใส มีการใช้พยานหลักฐานที่ชัดเจน (การสืบสวน สอบสวนและการไต่สวน)/กระบวนการยุติธรรมไม่มีความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนรวย

6.3 การใช้กฎหมายต้องตรงไป ตรงมาไม่เอนเอียง/การใช้กฎหมายไม่ใช่เพื่อพวกพ้อง

6.4 เจ้าหน้าที่ไม่ใช้อำนาจเกิน ใช้ดุลพินิจในการใช้กฎหมาย ไม่ใช้อารมณ์กับประชาชน/ไม่เอนเอียง

อย่างไรก็ตามสำหรับสิ่งความเป็นธรรมในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมพบว่าทั้งสองชุมชนกำหนดสิ่งบ่งชี้ในด้านนี้มีความแตกต่างกัน ซึ่งเมื่อรวมสิ่งบ่งชี้ในด้านนี้จากทั้งสองชุมชน พบสิ่งบ่งชี้จำนวน 11 สิ่งบ่งชี้

- 1. มีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอและสามารถพูดคุยกันได้
- 2. มีการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยือนกัน/มีการสร้างความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ
- 3. สามารถทำงานร่วมกันได้/มีน้ำใจต่อกัน
- 4. มีการให้เกียรติกัน/ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน
- 5. มีการให้กำลังใจ/ช่วยเหลือกันในยามลำบาก
- 6. มีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ
- 7. ชาวบ้านมีความรักสามัคคีกัน
- 8. ชาวบ้านมีสิทธิ เสรีภาพในการดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนให้คนอื่นเดือดร้อนทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากแหล่งสาธารณะเท่าเทียมกัน
- 9. สามารถพูดคุยกันได้
- 10. มีการให้เกียรติกัน ฟังกันและกัน
- 11. มีผู้นำที่ดูแลเอาใจใส่ประชาชนและให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและถูกต้อง

แผนภาพที่ 2 ความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สะท้อนถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

อภิปรายผล

สำหรับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมพบว่าทั้งสองชุมชนต่างให้ความสำคัญกับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมของทั้งสองชุมชน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งสองชุมชนต่างได้ให้ความสำคัญกับสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในแต่ละด้านค่อนข้างคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าประเด็นที่ทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งมีจำนวนสิ่งบ่งชี้สูงสุดคือ สิ่งบ่งชี้ด้านสุขภาพ สาธารณสุข อาจเป็นเพราะประเด็นทางด้านสุขภาพ สาธารณสุขเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตามการมีสุขภาพหรือสุขภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมดังที่มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, (2560: 4) อธิบายว่าการอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมเป็นสิ่งบ่งชี้หนึ่งของการมีความเป็นธรรมในสังคมและจากประเด็นดังกล่าวมีข้อปลีกย่อย คือ การมีสุขภาพที่ดี ซึ่งหมายถึงสภาวะที่บุคคลปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนยาว มีจิตใจที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะและใฝ่รู้ คิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผลอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกสร้างสภาวะที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข อยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องสภาวะองค์รวมซึ่งเน้นว่า สภาวะไม่ได้

มีความหมายจำกัดเฉพาะสุขภาพทางกายเท่านั้น แต่หมายถึงทั้งสุขภาพกายจิตและสังคม ซึ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยที่กำหนดสุขภาวะ อย่างไรก็ตามก็ตีประเด็นสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในแต่ละด้าน ได้แก่

1. ด้านการเมือง การปกครอง ที่พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ ผู้ปกครองให้ความสำคัญเป็นธรรมและความเท่าเทียมกัน อาจเป็นเพราะว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบและการใช้อำนาจเพื่อสนองประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมให้กับประชาชนดังที่ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, (2542: 43) อธิบายว่า ผู้นำโดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่ต้องตื่นรู้ การย้ายฐานความชอบธรรมของอำนาจไปสู่การสนองประโยชน์รูปธรรมของประชาชนให้มากขึ้น ยอมรับว่ารัฐบาลต้องมีบทบาทบริหารความเป็นธรรมและแก้ไขความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากกลไกตลาดรวมทั้งต้องรับฟังเสียงของประชาชนที่หลากหลายแตกต่าง ไม่เฉพาะช่วงหาเสียงเลือกตั้ง แต่หากตลอดช่วงที่อยู่ในอำนาจและทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ หากทำเช่นนั้นได้ก็เท่ากับแปรรูปทัศนคติให้เป็นโอกาสในการพัฒนาประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามก็ตีประเด็นจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญก็พบว่า บทบาทของผู้นำมีความสำคัญในการสร้างความเป็นธรรม เช่น การแจกของช่วยเหลือชาวบ้านก็ต้องแจกและให้ทุกคนอย่างเท่าเทียม ต้องได้ทุกคนและผู้นำต้องวิสัยทัศน์ในการพัฒนา เพราะหากผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทั้งในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ เป็นสิ่งที่สะท้อนว่าจะสร้างความเสมอภาค เท่าเทียมทั้งสิทธิและเสรีให้กับชาวบ้านได้อย่างไร ดังนั้นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมในชุมชนจนถึงประเทศคือการที่ผู้นำเป็นคนที่มีความรู้ของการมีวิสัยทัศน์ เพราะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์จะรู้ปัญหา ความต้องการของชาวบ้านและมีการใช้ข้อมูลจริงเพื่อที่จะนำไปกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนและประเทศ

2. ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ ที่พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ ได้รับเงินเดือน/สวัสดิการ/รายได้หรือผลตอบแทนตามสิทธิของแต่ละคนเหมาะสมกับวุฒิทางการศึกษา อาจเป็นเพราะว่า หากบุคคลมีสวัสดิการ ผลตอบแทนที่ควรจะได้รับตามสิทธิและการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันแล้วจะเป็นหลักประกันถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตามก็ตีประเด็นจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่พบว่า หากมีรายได้เหมาะสมกับวุฒิการศึกษาจะสะท้อนถึงการได้รับความเป็นธรรมในเชิงรายได้ เช่น คนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีก็ควรได้รับตามที่กฎหมายกำหนด เช่น 15,000 บาท แต่ถ้าคนที่เรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือตอนปลายได้รับค่าตอบแทน 15,000 บาท แบบนี้ไม่เป็นธรรม หมายถึงไม่เป็นธรรมสำหรับคนที่เรียนจบปริญญาตรี ดังนั้นรายได้หรือเงินเดือนจึงต้องเหมาะสมกับวุฒิการศึกษา ซึ่งในประเด็นนี้

3. ด้านการศึกษา ที่พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ ประชาชนได้รับสิทธิเหมือนกันตามระเบียบโดยไม่มีการแบ่งเชื้อชาติ ฐานะ ศาสนาและได้รับตามสิทธิ ฐานะของแต่ละครอบครัวอย่างแท้จริง/ตามสภาพความเป็นจริง โครงการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐต้องกระจายการพัฒนาให้ทั่วถึงอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญกับคนในทุกสมัยโดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีความจำเป็นต้องใช้วิชาความรู้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ดังนั้นการมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อ

.....

ความเจริญก้าวหน้าในทั้งในชีวิตส่วนตัวและครอบครัว ดังนั้นการดำเนินการเพื่อพัฒนาด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียมของภาครัฐจึงมีความสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคม ซึ่งในประเด็นนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จึงได้ให้ความสำคัญกับการการศึกษาของประชาชนที่ได้หนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย ตลอดจนการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติและการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย อีกทั้งการศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตนและนอกจากนี้ให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาและเพื่อสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนหรือใช้มาตรการกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์เงินเข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีด้วย(ราชกิจจานุเบกษา, 2560 : 14)

4. ด้านสุขภาพ สาธารณสุข ที่พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยิ้มแย้ม พุดจาดี ไม่ใช้อารมณ์กับผู้ป่วยและญาติ/มีการติดตามอาการผู้ป่วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของวรธา มงคลสืบ (2565 : 66) ที่มีข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อปรับปรุงแก้ไขการถึงบริการทางสาธารณสุขของไทย: ภาพสะท้อนและความเหลื่อมล้ำของกลุ่มคนเปราะบางทางสังคม ที่มีข้อเสนอแนะข้อหนึ่งว่า ควรมีการจัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่กระจายไปยังสถานบริการสุขภาพระดับชุมชนต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้ประชาชนกลุ่มเปราะบางมีโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และติดตามอาการอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาเรื่องข้อจำกัดในการเดินทางเพื่อไปรักษาของประชาชน อีกทั้งยังเป็นการยกระดับการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขในพื้นที่ห่างไกล

5. ด้านการรับบริการและช่วยเหลือจากภาครัฐ ที่พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ โครงการพัฒนาของภาครัฐกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม/การสนับสนุนจากภาครัฐมีความเท่าเทียม/รวดเร็ว/เข้าถึงได้ง่าย อาจเป็นเพราะว่า การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐตลอดจนการพัฒนาและดำเนินโครงการต่าง ๆ เป็นความคาดหวังและเป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรได้รับตามสิทธิในฐานะที่เป็นพลเมืองของ

ประเทศ โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐที่จะต้องทำหน้าที่ในการสร้างความเป็นธรรมผ่านโครงการ การสนับสนุนอย่างเท่าเทียมให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง ดังที่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐอันเป็นหน้าที่พื้นฐานสำคัญในการให้สิทธิของประชาชนสามารถจับต้องได้ เช่น การให้เด็กได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง รัฐต้องจัดหรือดำเนินการให้มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึงตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน การดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2560: 14-15)

6. ด้านกฎหมาย พบว่าสิ่งบ่งชี้ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด คือ เจ้าหน้าที่ไม่ใช้อำนาจเกินไป ใช้ดุลพินิจในการใช้กฎหมาย ไม่ใช้อารมณ์กับประชาชน/ไม่เอนเอียง อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ด้านการบังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ ๆ ทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีความใกล้ชิดกับประชาชนจึงส่งผลให้เกิดความคาดหวังประชาชนว่าจะปฏิบัติงานปฏิบัติตน โดยยึดถือความถูกต้องเป็นธรรม ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีพฤติกรรมจริยธรรม อย่างไรก็ตามหากเจ้าหน้าที่ให้บริการปฏิบัติต่อประชาชนในฐานะผู้ใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันย่อมตอบสนองความต่อความคาดหวังของประชาชน ดังผลงานของ วันชัย ผีภักดิ์, วงศกร เจริญเผ่า (2560: 1315) ที่พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจควรดำเนินการให้บริการและปฏิบัติต่อประชาชนในฐานะผู้ใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันเสมือนประชาชนเป็นญาติพี่น้องของตัวเองและวางตัวอย่างสุภาพต่อประชาชนทั้งการกระทำและคำพูดและจากผลงานดังกล่าวก็สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่อธิบายว่า ความเป็นธรรม เสมอภาคเท่าเทียมกันในด้านกฎหมายนั้น หากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อชาวบ้านเหมือนกัน ไม่ใช้อารมณ์ พุดจาติ มีการสอบถามเหตุผลก่อนที่จะดำเนินคดี ซึ่งหากชาวบ้านได้รับการปฏิบัติแบบนี้ก็เสมือนว่าชาวบ้านได้รับความเป็นธรรมในการใช้กฎหมายจากเจ้าหน้าที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาพบว่า ประเด็นที่ทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด คือ สิ่งบ่งชี้ด้านสุขภาพ สาธารณสุข ซึ่งมีจำนวนสิ่งบ่งชี้มากที่สุดโดยประเด็นหลัก ๆ ที่พบ คือ เรื่องระบบการให้บริการและเจ้าหน้าที่ ๆ ให้บริการ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินงานปรับปรุงหรือทบทวนระบบการให้บริการที่จะอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้มากที่สุด สำหรับประเด็นเจ้าหน้าที่ควรมีการปรับทัศนคติต่อการให้บริการผู้ป่วยและญาติ อีกทั้งหน่วยงานต้นสังกัดของเจ้าหน้าที่ควรจัดระบบ เช่น สภาพลัดล้อมและอัตราการดูแลผู้ป่วยต่อบุคลากรทางด้านสาธารณสุขให้มีความเหมาะสมโดยยึดหลักตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาพบว่า ประเด็นที่ทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด มีจำนวนสิ่งบ่งชี้สูงสุด คือสิ่งบ่งชี้ความเป็นธรรมในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งเมื่อรวมสิ่งบ่งชี้ในด้านนี้จากทั้งสองชุมชน พบสิ่งบ่งชี้จำนวน 11 สิ่งบ่งชี้และสิ่งบ่งชี้ด้านสุขภาพ สาธารณสุขที่พบสิ่งบ่งชี้ที่คล้ายคลึงกัน จำนวน 6 สิ่งบ่งชี้ ดังนั้นควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความเป็นธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อนำผลการวิจัยที่เป็นสารสนเทศไปประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2560). *คู่มือการจัดทำตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกันในสังคมไทย โครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. : 14-15.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. : 38-40.
- วนิดา ตูรย์ฤทธิ์ชัย, กมลทิพย์ ช้างธรรมเนียมและ นพณัฐ จำปาเทศ. (2561). การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุด้วยโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม. *วารสารสังคมสงเคราะห์*. 26 (1), 113-114.
- วรธา มงคลสืบสกุล. (2565). การเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขไทย: ภาพสะท้อนและความเหลื่อมล้ำของกลุ่มเปราะบางทางสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*. 6 (1), 55-69.
- วันชัย ผีกัด, วงศกร เจียมเผ่า. (2560). *ความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจร ในเขตสถานที่ตำรวจเมืองพิษณุโลก. การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือครั้งที่ 17*. 20 กรกฎาคม 2560 : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วิชา มหาคุณ, กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์. (2565). การสร้างความเป็นธรรมทางสังคมโดยกระบวนการยุติธรรมชุมชน : บทเรียนจากต่างประเทศ. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*. 9 (2), 308-309.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 “พลิกโฉมประเทศไทยสู่ สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เสกสรร ประเสริฐกุล, (2542). *สารคดีคัสตรร พ.ศ. 2535 - 2540*. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย